

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

I. Уставно правни основ

Уставни основ за доношење Закона о употреби знаковног језика садржан је у члану 97. тачка 10. Устава Републике Србије („Службени гласник РС”, број 98/06), према коме Република Србија уређује и обезбеђује систем у области социјалне и инвалидске заштите, у члану 21. став 2. према коме је утврђено да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима, као и у члану 69. према коме све особе са инвалидитетом уживају посебну заштиту, у складу са законом.

II. Разлози за доношење закона

Разлози због којих се предлаже доношење овог закона односе се на:

1) реализацију циљева предвиђених Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији („Службени гласник РС”, број 1/07, у даљем тексту: Стратегија) и предузимање одговарајућих мера утврђених Законом о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 42/09, у даљем тексту: Конвенција о правима особа са инвалидитетом);

2) омогућавање равноправности изједначавањем могућности кроз остваривање права на комуникацију глувих особа са инвалидитетом у складу са њиховим потребама.

Истовремено, изједначавање могућности, приступачност и омогућавање остваривања различитих права у складу са потребама глувих лица јесу и основни циљеви који се овим законом постижу, у смислу инклузије особа са инвалидитетом у све друштвене токове.

У Републици Србији изворна вредност културе глувих и њихових језичких права још увек нису потпуно прихваћени. Проблем глувих особа се, у савременим условима у свету, разматра све више као подручје које захтева одговарајући третман. У складу са тим, глува особа жели да буде схваћена од стране друштва као њен равноправан, користан и продуктиван члан и да своја права оствари у једнакој и пуној мери са осталим члановима заједнице.

Схватање о ограниченим могућностима глувих особа због смањеног обима и отежаног начина комуницирања, плод су застарелих погледа који се морају одговарајућим мерама друштвене заједнице уклањати. Да би се потенцијално савремено третирање проблема глувих особа, потребно је омогућити приступ комуникацијама на најприкладнији и најприхватљивији начин. Одговарајућа комуникација за глуве особе производи интеграцију у различите друштвене токове.

Свака особа има право да изрази своје идеје, мисли и осећања, користећи језик који најбоље задовољава његове комуникационе потребе. Ако било ко ускраћује ову слободу или прописује начин да се та слобода ускраћује, ускраћује неутуђиво људско право, право на комуникацију.

Знаковни језик је нужни облик општења глувих особа који не владају артикулисаним говором. Као основа овог говора, јавља се систем знакова од којих

сваки има своје значење. Овакав систем знакова представља природни начин комуникације за глуве особе, а уз тумаче за знаковни језик, овакав облик комуникације омогућава разумевање и пуно прихватање различитих садржаја не само од стране глувих особа, него и од чујућих када су у комуникацији са глувим особама.

У смислу наведеног, Стратегијом је наглашено да се посебна пажња мора посветити чињеници да ризици маргинализације и социјалне искључености имају тенденцију да се увећавају и умножавају те је неопходно предузети све активности како би се ови ризици свели на најмању меру. Стратегијом су предвиђени и општи циљеви, као што су уграђивање питања положаја особа са инвалидитетом у опште развојне планове уз изградњу институционалног оквира и операционализацију сарадње на активностима планирања и праћења политика у овој области, чињење доступним социјалних, здравствених и других услуга базираних на правима и потребама корисника, у складу са савременим међународно–прихваћеним методама, као и осигурање приступа изграђеном окружењу, приступачном превозу, информацијама, комуникацијама и услугама намењеним јавности.

У смислу наведеног, потребно је предузети одговарајуће мере да се особама са инвалидитетом обезбеди приступ, равноправно са другима, између осталог и информацијама и комуникацијама, а када су у питању глуве особе, онда је такав приступ у одређеним ситуацијама једино могуће обезбедити уз употребу тумача за знаковни језик, односно онај језик који глуве особе у потпуности разумеју.

Доношење овог закона у складу је са многобројним документима међународног права, као што су: Универзална декларација о правима човека, којом се сваком гарантује слобода мишљења и изражавања ради ширења информација и идеја; Међународни пакт о грађанским и политичким правима, којим се гарантује слобода мишљења и изражавања; Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, којим се гарантује право на учешће у културном животу и уживање благодети научног напретка; Конвенција о правима особа са инвалидитетом, којом се промовише, штити и осигурава пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода особа са инвалидитетом.

Управо је Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом, у члану 9. утврђено да ће у циљу омогућавања самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота, државе стране уговорнице предузети одговарајуће мере, које се, између осталог, односе и на приступачне:

- зграде, путеве, превозна средства и друге погодности у затвореном и на отвореном простору, укључујући школе, стамбене објекте, здравствене објекте и радна места;

- информације, комуникације и друге услуге, укључујући и електронске услуге и хитне службе.

Такође, државе стране уговорнице ће између осталог предузети одговарајуће мере да се у зградама и другим објектима отвореним за јавност обезбеде ознаке на Брајевом писму на начин да се лако читају и разумеју, да се пруже облици непосредне помоћи и посредници, укључујући водиче, читаче и стручне тумаче за језик знакова, како би се олакшао приступ зградама и другим објектима отвореним за јавност.

Такође, и у Извештају о напретку Србије за 2014. годину Европске комисије (European Commission Serbia 2014 Progress Report), код сагледавања положаја особа

са инвалидитетом, наводи се да је систем услуга социјалне заштите још увек институционализован и веома ограничен, а да се особе са инвалидитетом свакодневно суочавају са различитим препрекама, као и да пропис о употреби знаковног језика још увек није донет.

Иначе овакав пропис постоји и у земљама у окружењу – Македонија (2009), Словенија (2007), Босна и Херцеговина (2009), док је у Хрватској поступак доношења у току, а од земаља ЕУ, прописи о знаковним језицима постоје у Аустрији, Белгији, Бугарској, Кипру, Чешкој, Данској, Естонији, Финској, Француској, Немачкој, Грчкој, Мађарској, Ирској, Италији, Летонији, Литванији, Луксембургу, Малти, Холандији, Пољској, Португалији, Румунији, Словачкој, Шпанији, Шведској, Великој Британији.

Имајући у виду наведено, као и трајно опредељење Републике Србије да омогући пуну равноправност свим својим грађанима, предложено је доношење овог закона, којим би се глумим особама са инвалидитетом омогућило, кроз право на учење знаковног језика и право на употребу услуге тумача за знаковни језик, пуно укључивање у све друштвене токове.

У смислу могућности да се проблем реши и без доношења акта и питања зашто је доношење акта најбољи начин за решавање проблема потребно је нагласити да доношење овог закона омогућава да глува лица остваре право да се у пуној мери укључе у друштвене токове, и то равноправно са другима, јер им се једино на овај начин омогућава остваривање права, обавеза и правног интереса у различитим поступцима пред јавним службама, у образовном процесу, код послодавца и у свим другим случајевима. Овакав начин остваривања права глувих је једини начин, јер само на овакав начин глуве особе могу у потпуности учити, разумети и схватити, а тиме се и укључити у све токове у друштву, баријере са којима се суочавају у различитим областима се превазилазе, а могући случајеви дискриминације у овој области се свде на најмању меру.

III. Објашњење основних правних института и појединачних решења

1. Глава I. Основне одредбе (чл. 1–3.)

Главом I. овог закона поред предмета уређивања и начела на којима се заснива закон, извршено је дефинисање знаковног језика и тумача за знаковни језик.

Законом (члан 1.) се уређује право на употребу знаковног језика, односно право на учење знаковног језика и право на употребу услуге тумача за знаковни језик, начин употребе услуге тумача за знаковни језик, мере за подстицање примене и унапређење употребе знаковног језика и друга питања од значаја за употребу знаковног језика, док се закон заснива на начелима (члан 2.): поштовања људских права и достојанства глувих особа; признавања права на употребу српског знаковног језика и знаковних језика националних мањина, као матерњег језика глувих особа; укључености глувих особа у све сфере друштвеног живота на равноправној основи; једнакости и забране дискриминације.

Чланом 3. дефинисана је глува о о б а и то као особа која је услед информационаих, комуникационих и других препрека ограничена у пуном и равноправном учешћу у друштвеном животу.

Израз „знаковни језик” јесте природни облик комуникације глувих особа који има своја језичка својства, укључујући граматичке функције, фонологију, морфологију и синтаксу. Знаковни језик јесте у суштини визуелни начин споразумевања, односно облик невербалне комуникације којим се орални говор приказује знацима или гестовима руку који носе значење појединих мисли, речи појмова и реченица, у зависности од контекста или сложеног низа идеја, а који глувим особама омогућава природни начин комуникације.

Израз „тумач за знаковни језик” дефинисан је тако да се под тумачем подразумева лице које је, у складу са законом, стекло стручне компетенције за обављање послова тумача за знаковни језик, односно лице које је, у поступку организованог процеса учења на основу посебних програма у складу са законом, стекло способност за употребу знања и вештина неопходних за обављање радних активности тумачења знаковног језика и о томе поседује одговарајућу јавну исправу. Ово лице практично је дакле, оспособљено за превођење говорног језика на знаковни језик и обратно.

2. Глава II. Употреба знаковног језика (чл. 4-10.)

У Глави II. закона регулисано је право на употребу знаковног језика које подразумева право на учење знаковног језика и право на употребу услуге тумача за знаковни језик.

Чланом 4. утврђено је да право на употребу знаковног језика, односно право на учење знаковног језика и право на употребу услуге тумача за знаковни језик што остварује gluva особа (члан 3. - лице које је услед информационах, комуникационах и других препрека ограничено у пуном и равноправном учешћу у друштвеном животу). У смислу наведеног, употреба знаковног језика подразумева право глуве особе да учи и разуме знаковни језик као и да користи услуге тумача за знаковни језик у циљу остваривања пуног и равноправног учешћа у друштвеном животу. У том смислу, право на употребу знаковног језика нико не може да забрани глувој особи.

Такође, право на употребу знаковног језика има и глуво дете а то право не могу да му буде забрањено.

Са друге стране, право на учење знаковног језика поред глуве особе остварује и друго лице, дакле лице које није глуво, али које може да учи знаковни језик из различитих разлога. Ти разлози могу бити потреба да се разуме и користи знаковни језик (као и било који други језик) у свакодневној комуникацији, али и стицање стручних компетенција за обављање послова тумача за знаковни језик.

Чланом 5. регулисано је право на учење знаковног језика. Наиме, gluva особа не би могла да разуме знаковни језик без претходног учења, које се, у складу са образовним системом, спроводи у поступку организованог процеса учења на основу посебних програма прилагођених потребама и могућностима глувих особа. Учење знаковног језика организује и спроводи установа образовања и васпитања и друга организација која је стекла статус јавно признатог организатора активности образовања одраслих, у складу са законом. Програма, који може бити прилагођен потребама и могућностима глувих особа, доноси министар надлежан за послове образовања уз претходну сагласност министра надлежног за послове унапређења положаја особа са инвалидитетом. Овим програмом се:

1) стичу знања, способности и вештине ради стицања кључних компетенција за остваривање могућности за лични, социјални и професионални развој и даље учење, у складу са законом;

2) стичу способности за употребу стечених знања, вештина и ставова, неопходних за обављање радних активности тумачења знаковног језика и стицања стручних компетенција за обављање послова тумача за знаковни језик, у складу са законом.

Програмом се омогућава једнообразно стицање знања, способности и вештина, а тиме, у складу са прописима о образовању и кључне компетенције којима се остварују могућности за лични, социјални и професионални развој и даље учење. На овај начин се у пуној мери, када је реч о глувим особама, постижу циљеви дефинисани Стратегијом који се односе на осигурање приступа приступачним информацијама, комуникацијама и услугама намењеним јавности.

Учење знаковног језика организује и спроводи установа образовања и васпитања и друга организација која је стекла статус јавно признатог организатора активности образовања одраслих, у складу са прописима из области образовања.

Последица оваквог регулисана је и могућност укључивања занимања тумача за знаковни језик у номенклатуру занимања, каква је ситуација и са судским тумачима, тумачима за различите језике, преводиоцима тумачима и осталим лингвистима.

Овим чланом детаљније је дакле регулисано ко може да организује и спроводи поступак учења знаковног језика. У складу са Законом о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 72/09, 52/11 и 55/13), регулисано је инклузивно образовање и онемогућено искључивање деце из редовног образовног система. Овим законом регулисано је и да за дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, образовна установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план. На овај начин обезбеђена је могућност учења и знаковног језика у образовном процесу, за децу на школовању. Истм законом прописано је да се образовно васпитни рад за лица која користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, може изводити на знаковном језику и помоћу средстава тог језика. Дакле, у поступку организованог процеса учења које спроводи образовна установа у складу са прописима из области образовања, сама образовна установа обезбеђује учење знаковног језика и учење на знаковном језику, у складу са сагледаним потребама деце.

Када се говори о образовању одраслих глувих особа, као и других одраслих лица која уче знаковни језик, могуће је разликовати две ситуације, и то ситуацију када се овај језик учи ради стицања знања, способности и вештина ради коришћења овог језика, и када се не стичу компетенције, односно квалификације за обављање послова тумача за знаковни језик. У овом случају се, у складу са Законом о образовању одраслих („Сл. гласник РС“, број 55/13), поступак учења спроводи од стране јавно признатог организатора активности образовања одраслих, а то је основна и средња школа, уколико испуњава прописане услове за ту активност и има решење о верификацији које издаје министарство надлежно за послове образовања, у складу са законом којим се уређују основи система образовања и васпитања. Друга организација може стећи статус јавно признатог организатора

активности образовања одраслих, ако је регистрована за образовне делатности, задовољава утврђене стандарде и поседује одобрење министарства надлежног за послове образовања. Одобрење за обављање ових послова издаје се другој организацији која испуњава прописане услове за организовање активности образовања одраслих у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава. На овај начин се омогућава да Савез глувих и наглувих Србије, као удружење са дугом традицијом обављања послова обуке за знаковни језик, удружење тумача знаковног језика, или друго правно или физичко лице које испуњава одговарајуће критеријуме, постане јавно признати организатор образовања одраслих, у смислу учења знаковног језика, са могућношћу издавања одговарајућих, јавно признатих уверења о стеченим знањима и способностима.

Чланом 6. уређено је право на употребу услуге тумача за знаковни језик које има глува особа која није у могућности да на основу другог облика невербалне комуникације, односно читањем са усана, писањем, употребом техничких помагала или на други начин, оствари право, на закону заснован интерес или изврши неку обавезу. Сама употреба услуге тумача за знаковни језик може се обезбедити непосредним ангажовањем тумача за знаковни језик или на други начин прихватљив глувој особи, употребом савремених техничких достигнућа као што су кол центри, мали покретни рачунари или на други начин.

Чланом 7. уређено је да глува особа која није у могућности да на основу другог облика невербалне комуникације оствари право, на закону заснован интерес или изврши обавезу има право да користи услуге тумача за знаковни језик у сваком поступку пред државним органом, органом територијалне аутономије и јединице локалне самоуправе, као и другим органом и организацијом и правним лицем коме је поверено вршање јавних овлашћења а пред којим се остварују права и обавезе, односно законом заснован интерес глувих особа.

Чланом 8. закона је уређено право глуве особе која учествује у политичком животу да има право на употребу знаковног језика, односно на употребу услуге тумача за знаковни језик током трајања састанака и седница органа јавне власти.

Чланом 9. посебно је издвојена и могућност извођења образовно-васпитног рада у установама образовања васпитања као и студије на високошколској установи, који се, како је већ наглашено, у складу са прописима из области образовања, може изводити на знаковном језику за глуве особе, у складу са њиховим потребама, способностима и могућностима. Образовно-васпитни рад остварује се на основу процене потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке интересорне комисије кроз програм васпитања и образовања деце, односно школски програм и индивидуални образовни план за ученике, у складу са законом.

Ради пуног и равноправног остваривања права на рад, чланом 10. овог закона регулисана је и употреба услуге тумача за знаковни језик код послодавца, и то тако да глува особа која није у могућности да на основу другог облика невербалне комуникације оствари право, на закону заснован интерес или изврши обавезу има право да користи услуге тумача за знаковни језик у току запошљавања и рада код послодавца, и то: при обављању разговора за посао, код закључивања и отказивања уговора о раду или другог уговора о раду ван радног односа, стручном оспособљавању и усавршавању, волонтирању, у току рада или учествовања на раду код послодавца по било ком основу. Овакво право глува особа остварује у периоду

док постоји објективна потреба за таквом услугом, дакле, у зависности од процеса и организације рада, потреба за услугом тумача за знаковни језик свакако није потребна у току целог радног ангажовања, него у случајевима у којима се запосленим лицима код послодавца саопштавају информације од утицаја на процес рада и њихов положај.

3. Глава III. Начин употребе услуге тумача за знаковни језик (чл. 11-14.)

Главом III. овог закона регулисан је начин употребе услуге тумача за знаковни језик преко удружења особа са инвалидитетом, савеза удружења који се бави заштитом глувих особа, од стране јавне службе и код послодавца.

Чланом 11. уређено је да глува особа може да оствари услугу тумача за знаковни језик на основу претходно изнетог захтева удружењу особа са инвалидитетом (у даљем тексту: удружење) на територији јединице локалне самоуправе на којој има пребивалиште или на којој остварује право, на закону заснован интерес или извршава обавезу. Иначе, од укупног броја јединица локалне самоуправе, удружења глувих имају организовану услугу тумача за знаковни језик у око 50, а када се има у виду да у Граду Београду има више јединица локалне самоуправе, и ако се и оне рачунају посебно, онда је оваква услуга, преко удружења глувих, обезбеђена за 81 општину. Доношењем овог закона, обезбеђује се могућност креирања услуге тумача за знаковни језик у свим јединицама локалне самоуправе у складу са потребама, а са друге стране, обезбеђује се и право како глувих особа, тако и самих тумача, да могу, са пуним правом да присуствују уз глуву особу, увек када је то потребно а када глува особа није у могућности да у потпуности разуме и оствари своје право или обавезу.

Ако ово удружење није у могућности да обезбеди употребу услуге тумача за знаковни језик, захтев глуве особе прослеђује савезу удружења који се бави заштитом глувих особа (у даљем тексту: савез) који обезбеђује употребу услуге тумача преко тумача за знаковни језик који обавља услугу на подручју најближем територији на којој глува особа има пребивалиште, односно остварује право, правни интерес или извршава обавезу и стара се о обезбеђивању употребе услуге тумача за знаковни језик на територији Републике Србије.

Да би глуве особе али и друга лица, органи и организације могли да користе тумаче за знаковни језик, савез на својој интернет презентацији обезбеђује доступност и стара се о ажурности података о тумачима за знаковни језик и подручју на коме пружају услугу, односно о могућностима ангажовања тумача за знаковни језик.

Чланом 12. регулисано је да се право на употребу знаковног језика може обезбедити и преко другог удружења које се бави заштитом глувих особа, које, у складу са својим циљевима, може обезбедити услугу тумача за знаковни језик преко својих чланова који су тумачи тог језика.

Да се право на употребу услуге тумача може обезбедити и од стране јавне службе непосредно регулисано је чланом 13. на основу кога глува особа услугу тумача за знаковни језик може да остври и непосредним обраћањем јавној служби која је у обавези да ову услугу обезбеди од стране запосленог који зна знаковни језик и преко кога се може обезбедити услуга тумача за тај језик или на терет

средстава те службе под условом да удружење, односно савез не располаже средствима јавних прихода одређених за остваривање њихових циљева, односно да је потребно обезбеђивање неодложне услуге тумача за знаковни језик.

Чланом 14. уређено је да су удружење, односно савез у обавези да обезбеде употребу услуге тумача за знаковни језик увек када је у питању остваривање права глуве особе на употребу услуге тумача за знаковни језик код послодавца, као и да средства за ове намене не обезбеђује послодавац.

4. Глава IV. Мере за подстицање примене и унапређење употребе знаковног језика (чл. 15-20.)

Главом IV. овог закона уређене су Мере за подстицање примене и унапређење употребе знаковног језика кроз обезбеђивање услова за употребу услуге тумача за знаковни језик у потребном обиму, обезбеђивање средстава за услуге тумача за знаковни језик, оснивање Савета за особе са инвалидитетом, мере за подстицање примене знаковног језика на електронским медијима и путем телекомуникационих услуга, као и друге мере за унапређење употребе знаковног језика.

Чланом 15. уређено је да, уколико је немогуће обезбедити употребу услуге тумача за знаковни језик преку удружења или савеза, се савез обраћа министарству надлежном за послове унапређења заштите особа са инвалидитетом, ради обезбеђивања развоја и употребе услуге тумача за знаковни језик у потребном обиму. У ту сврху, савез доставља министарству податке о потребама глувих особа, тумачима за знаковни језик, спроведеним услугама од стране тумача за знаковни језик и другим подацима од значаја за обезбеђивање услуге тумача за знаковни језик у потребном обиму.

Средства за употребу услуге тумача за знаковни језик од стране удружења, односно савеза, у складу са чланом 16. обезбеђују се:

- 1) у оквиру средстава буџета Републике Србије намењених за финансирање организација особа са инвалидитетом и других удружења чији је циљ унапређивање социјално-економског и друштвеног положаја особа са инвалидитетом, на размену министарства надлежног за послове унапређења заштите особа са инвалидитетом у складу са могућностима, односно у оквиру расположивих средстава намењених за финансирање установа социјалне заштите или другог пружаоца услуга социјалне заштите, у складу са могућностима;
- 2) у оквиру средстава аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе намењених за развој социјалне заштите и услуга подршке за самосталан живот, односно унапређење положаја особа са инвалидитетом;
- 3) поклона, донација, легата, кредита, камата и других средстава, у складу са законом или из других извора, у складу са законом.

Чланом 17. закона регулисано је оснивање Савета за особе са инвалидитетом, као саветодавног тела, који оснива Влада. Савет чине представници министарстава у чији делокруг спадају послови који се односе на положај особа са инвалидитетом, савеза удружења и удружења особа са инвалидитетом, стручњаци различитих области који се баве заштитом интереса особа са инвалидитетом и друга лица (нпр. других удружења која се баве заштитом

особа са инвалидитетом – тумача знаковног језика и сл., предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом, стручњаци различитих области који се баве заштитом интереса особа са инвалидитетом и друга лица).

Ово је саветодавно тело, а чланови обављају послове у оквиру својих редовних послова и задатака, дакле не ради се о телу које се оснива као правно лице, нити лица која се именују у ово телу примају накнаду за свој рад. Стручну и административно-техничку потпору овом савету свакако ће пружати Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Сектор за заштиту особа са инвалидитетом.

Ово тело се бави унапређењем положаја и заштите особа са инвалидитетом, даје мишљења у вези са питањима подстицања укључивања особа са инвалидитетом у друштвене токове, прати рад удружења особа са инвалидитетом, препоручује мере за остваривање равноправности особа са инвалидитетом и мере за подстицање примене и унапређење употребе знаковног језика и обавља друге послове усмерене ка унапређењу положаја особа са инвалидитетом.

Саветодавно тело које се бави сличним питањима ради унапређења положаја особа са инвалидитетом на нивоу аутономне покрајине и локалне самоуправе, може да оснује надлежни орган те територијалне аутономије и локалне самоуправе, као покрајински, односно локални савет за особе са инвалидитетом.

Чланом 18. и 19. уређене су мере за подстицање примене знаковног језика на електронским медијима и путем телекомуникационих услуга. У том смислу су пружаоци медијских услуга дужни да сагледају могућности и раде на стварању услова за омогућавање праћења аудио-визуелних медијских услуга путем тумача за знаковни језик или применом техника прихватљивих глувој особи у највећој могућој мери, обезбеђивањем дневног праћења доступног програма и садржаја, док су пружаоци телекомуникационих услуга дужни да сагледају могућности и раде на обезбеђивању коришћења услуга универзалног сервиса, односно телефонских и других комуникационих услуга уз употребу видео телефона, кол центра или на други начин, ради осигурања једнаких могућности за приступ телекомуникационим услугама, у складу са законом.

Чланом 20. регулисано је да су Јавна служба, Савет за особе са инвалидитетом, органи надлежни за унапређење положаја особа са инвалидитетом и научно - истраживачке, образовне и установе културе, као и други органи и организације сагледавају потребе и развијају могућности за равномерно обезбеђивање брзе и ефикасне услуге у односу на потребе глувих особа, усвајање одговарајућих прописа, предузимање мера у циљу промовисања знаковног језика, развој мреже тумача за знаковни језик у складу са потребама, стварање услова за даљу стандардизацију, развој и истраживање српског знаковног језика и знаковних језика националних мањина и предузимају друге мере за подстицање примене и унапређење употребе знаковног језика. Ови послови обављају се у сарадњи са удружењем, односно савезом и другим удружењима који се баве заштитом интереса глувих особа, који предузимају мере за развој мреже и омогућавање употребе услуге тумача за знаковни језик на целој територији Републике Србије.

5. Глава V. Надзор (члан 21.)

Чланом 24. прописан је надзор над применом овог закона који врши министарство надлежно за послове унапређења положаја особа са инвалидитетом, односно Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

6. Глава VI. Казнене одредбе (члан 22.)

Законом су прописане новчане казне за прекршај учињен од стране правног лица и предузетника, ако забрани или не омогући учење знаковног језика или услугу тумача за знаковни језик у различитим ситуацијама.

Новчана казна предвиђена је и за одговорно лице у правном лицу, као и за предузетника.

7. Глава VII. Прелазне и завршне одредбе (чл. 23-24.)

Прелазним одредбама утврђује се да ће надлежни министар за послове образовања донети програм за учење знаковног језика у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона, да ће удружење и савез ускладити, у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона, своју организацију, рад и акте као и да ће Влада основати Савет за особе са инвалидитетом у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог закона.

Закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

IV. Процена финансијских средстава

За спровођење овог закона није потребно обезбедити додатна финансијска средства.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања - Сектор за заштиту особа са инвалидитетом, активно развија сарадњу са удружењима особа са инвалидитетом у делу финансијске подршке коју пружа програмима које иста спроводе у циљу заштите права и унапређења положаја особа са инвалидитетом, а посебно у области спречавања дискриминације и развоја сервиса на локалном нивоу кроз увођење нових услуга које као пружаоци спроводе удружења у циљу пружања подршке особама са инвалидитетом што за резултат има већи степен њихове укључености у социјални и економски живот друштва.

Наиме, на основу члана 38. Закона о удружењима („Сл. гласник РС”, бр. 51/09 и 99/11-др.закон), у буџету Републике Србије обезбеђују се средства за подстицање програма или недостајућег дела средстава за финансирање програма од јавног интереса које реализују удружења, и то на основу спроведеног јавног конкурса и закљученог уговора о реализовању одобрених програма, док је Законом о играма на срећу („Сл. гласник РС”, бр. 88/11 и 93/12-др.закон) одређено да се наменска примања буџета распоређују у износу од 19% за, између осталог, финансирање организација особа са инвалидитетом и других удружења чији је циљ унапређење социјално-економског и друштвеног положаја особа са инвалидитетом.

Критеријуми, услови, обим, начин и поступак обезбеђивања ових средстава прописани су посебном уредбом и правилником, а користе се са циљем превенције институционализације и деинституционализације, побољшања приступачности физичког окружења и подршке за самосталан живот особа са инвалидитетом ради побољшања квалитета њиховог живота стварањем могућности за слободан избор услова и начина живота у изабраном окружењу.

У смислу наведеног, ова средства се, путем конкурса, расподељују организацијама и удружењима особа са инвалидитетом. Приоритети свих конкурса који се расписују током године припремају се у дијалогу са организацијама особа са инвалидитетом, уз поштовање смерница које су дате циљевима и задацима формулисаним Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у РС.

Имајући у виду обавезу држава потписница Конвенције УН о правима особа са инвалидитетом о предузимању одговарајућих мера које треба да олакшају учење знаковног језика, обезбеде услове за већу самосталност слушно оштећених особа и унапреде лингвистички идентитет заједнице глувих, у оквиру наведених конкурса подржавају се пројекти услуге тумача знаковног језика, као и пројекти едукације запослених у јавним службама за употребу знаковног језика.

Пилотирање услуге тумача знаковног језика започето је још 2010. године као једна од првих активности пројекта „Пружање унапређених услуга на локалном нивоу“ -ДИЛС у оквиру тадашњег Министарства рада и социјалне политике. Услуга тумача знаковног језика за глуве особе треба да изађе у сусрет најзначајнијем проблему са којима се глуве особе суочавају, а то су тешкоће у комуникацији и остваривање права на коришћење свог матерњег језика – знаковног језика. Основни циљ ове услуге је побољшање положаја глувих особа и право на интеракцију на знаковном језику са циљем успешније социјалне интеграције. Један од значајних секундарних циљева услуге представља и уклањање баријере у комуникацији и увођењем знаковног језика у све животне сфере са циљем да се мотивишу и оснаже особе са оштећењем слуха да се укључе у разне друштвене активности, да самостално подстичу инклузију, преузму иницијативу, одговорност и управљање радом у својим локалним срединама.

Од 2011. године као последица пилотирања ове услуге, до данас преко 40 организација глувих и наглувих у Србији почеле су реализацију услуге преводилачког сервиса за знаковни језик (већина сервиса подржана је од стране министарства, а негде је и локална самоуправа преузела финансирање рада сервиса). Тако се, глуве особе могу обратити за помоћ у комуникацији у Београду, Новом Саду, Суботици, Сремској Митровици, Крагујевцу, Ваљеву, Великој Плани, Врању, Нишу, Зајечару и другим градовима.

У 2013. години, од стране министарства финансиране су 43 канцеларије, са укупно 50 тумача знаковног језика, за шта је утрошено 17.018.400,00 динара, док је у 2014. години, за исте намене и исти број канцеларија издвојено 15.960.000,00 динара. Имајући у виду да је ову услугу, поред других услуга које спроводе удружења особа са инвалидитетом, потребно даље ширити, на разделу Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, на Функцији 90 Буџетски фонд за програме заштите и унапређења положаја особа са инвалидитетом, Економска класификација 481, опредељено је у 2014. години укупно 328.291.000,00 динара. У 2015. години, на разделу Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Глава 28.2, Програм 902, Функција 90,

Програмска активност 6, Економска класификација 481, Дотације невладиним организацијама, Буџетски фонд за програме заштите и унапређења положаја особа са инвалидитетом опредељено је 325.722.000,00 динара. Пројекцијом финансијског плана за 2016. и 2017. годину на истом раз делу предложен је исти износ средстава. Министарство настоји да у склопу приоритета по конкурсима које расписује посебно подстиче развој ове услуге у складу са потребама на целој територији Србије.

У Републици Србији постоји 174 јединице локалне самоуправе, и у перспективи би све требало да буду покривене, у складу са потребама глувих особа, услугом тумача за знаковни језик. Међутим, није потребно отворати канцеларије у још око 130 општина, имајући у виду да су велики градови, као што су Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац, Суботица и др. већ покривени услугом на наведени начин, и то са већим бројем тумача, а ови градови обухватају већи број општина. Имајући у виду наведено тумачи за знаковни језик већ су на овај начин обезбеђени за 81 јединицу локалне самоуправе, док су неке јединице локалне самоуправе – као што су Смедерево, Зрењанин, Вршац, Нови Сад, Ниш, Панчево, Пирот, Врање и др. већ преузеле финансирање оваквих услуга на својој територији.

Са друге стране, не постоји ни у свим јединицама локалне самоуправе потреба за постојањем сталне канцеларије тумача за знаковни језик. Наиме, у неким јединицама локалне самоуправе је мали број глувих особа, и реално не постоји потреба за отварањем канцеларије, него се ове услуге, у складу са потребама, могу обављати и од стране тумача са суседних територија. Један од разлога зашто је овим законом и предвиђено да Савез глувих и наглувих Србије (у оквиру овог савеза окупљено је 44 локална удружења глувих - 13 у АП Војводини и 31 у ужој Србији), води базе података о тумачим и пружаоцима тих услуга, као и да обезбеђује услугу тумача за знаковни језик, управо и јесте чињеница да је највећи број глувих особа учлањен у ова удружења, као и да сам савез има на најбољи начин сазнања о потребама својих чланова. Такође, и саме глуве особе се најрађе за сваку помоћ обраћају својим удружењима.

Такође, самим законом је уређено да се употреба услуге тумача за знаковни језик обезбеђује непосредним ангажовањем тумача за знаковни језик или на други начин прихватљив глувој особи, употребом савремених техничких достигнућа (члан 6. став 2.). Ова достигнућа подразумевају могућност формирања кол центра било где на територији Републике Србије, где би одређени потребан број тумача (по два у смени) био непрекидно доступан преко интернета свим глувим особама које би могле коришћењем таблет рачунара или мобилних телефона који подржавају такве могућности, у свако доба и било где да се налазе, да остваре право на употребу услуге тумача за знаковни језик, простим позивом кол центра и остваривањем визуелног контакта са тумачима. На овај начин би практично ангажовањем малог броја тумача могао да се постигне жељени ефекат, односно омогући употреба услуге тумача за знаковни језик увек када је то потребно и то широм Републике, а без губљења времена самих тумача за долазак и одлазак са места где је тумачење потребно (чак и чекање нарочито када су у питању здравствене услуге). Овакав пројекат се развија и посебно је компатибилан са одредбама Закона о електронским комуникацијама („Сл. гласник РС“, бр. 44/10, 60/13-Одлука УС и 62/14) којим је предвиђено обезбеђивање доступности услуга универзалног сервиса који обухвата посебне мере које особама са инвалидитетом и

социјално угроженим корисницима осигуравају једнаке могућности за приступ јавно доступним телефонским услугама, укључујући упућивање позива службама за хитне интервенције, услугама обавештења и јавним телефонским именицима.

Даље, Законом о социјалној заштити („Сл. гласник РС“, број 24/11) утврђено је да су услуге социјалне заштите активности пружања подршке и помоћи појединцу и породици (кориснику) ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика неповољних животних околности, као и стварања могућности да самостално живе у друштву. Услуге социјалне заштите спроводе, односно пружају, установе социјалне заштите и други пружоци услуга социјалне заштите - удружење, предузетник, привредно друштво и други облик организовања утврђен законом који испуњава законом прописане услове. Посебна врста услуга јесу и услуге подршке за самосталан живот које се пружају појединцу да би се његове могућности за задовољење основних потреба изједначиле с могућностима осталих чланова друштва, да би му се побољшао квалитет живота и да би могао да води активан и самосталан живот у друштву. У складу са чланом 209. Закона о социјалној заштити јединица локалне самоуправе обезбеђује, између осталог, финансирање услуга подршке за самосталан живот, осим услуге становања уз подршку за особе са инвалидитетом, као и остале услуге социјалне заштите у складу са потребама локалне самоуправе. Даље, у складу са чланом 207. истог закона регулисано је да се наменским трансферима, у складу са законом којим се уређује финансирање јединица локалне самоуправе, из буџета Републике Србије могу финансирати:

1) услуге социјалне заштите које по овом закону финансирају јединице локалне самоуправе – у јединицама локалне самоуправе чији је степен развијености, утврђен у складу са прописима којима се уређује разврставање јединица локалне самоуправе према степену развијености – испод републичког просека;

2) услуге социјалне заштите у јединицама локалне самоуправе на чијој територији се налазе установе за домски смештај у трансформацији, укључујући и трошкове трансформације тих установа;

3) иновативне услуге и услуге социјалне заштите од посебног значаја за Републику Србију.

У складу са наведеним, средства за даљи развој ове услуге могуће је обезбедити како у оквиру буџета Републике Србије путем финансирања активности удружења особа са инвалидитетом, тако и од стране јединица локалне самоуправе, што је регулисано Законом о социјалној заштити. Ипак, уколико се ради о оним јединицама локалне самоуправе чији је степен развијености испод републичког просека, те нису у могућности да саме обезбеде финансирање услуга тумача за знаковни језик, средства је могуће обезбедити из буџета Републике кроз наменске трансфере.

Када се посматрају обавезе јавних служби утврђене овим законом, могу се посебно издвојити образовне установе које организују и спроводе како учење знаковног језика тако и учење на знаковном језику. Међутим, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 72/09, 52/11 и 55/13), регулисано је инклузивно образовање и онемогућено искључивање деце из редовног образовног система на основу личног својства, док одлуку о избору школе коју ће дете похађати доносе родитељи. Овим законом су дефинисани општи

принципи система образовања и васпитања по којима: мора да се обезбеди за сву децу, ученике и одрасле једнако право и доступност образовања и васпитања; једнаке могућности за образовање и васпитање на свим нивоима и врстама образовања и васпитања у складу са потребама и интересовањима деце, ученика и одраслих без препрека за промене; настављање и употпуњавање образовања и образовање током целог живота; могућности да деца, ученици и одрасли са сметњама у развоју и инвалидитетом, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања у установама као и остваривању права на образовање, без угрожавања других права детета и других људских права. За дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план. Индивидуални образовни план (у даљем тексту: ИОП) је посебан документ којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању за одређено дете и ученика, у складу са његовим способностима и могућностима. Циљ ИОП-а је оптимални развој детета и ученика, укључивање у вршњачки колектив и остваривање општих и посебних исхода образовања и васпитања, односно задовољавања образовно-васпитних потреба детета и ученика. Овим законом прописано је да се образовно васпитни рад за лица која користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, може изводити на знаковном језику и помоћу средстава тог језика (чланом 9. ст. 4.). У смислу наведеног, образовне установе су у обавези да, у складу са потребама ученика, обезбеде образовно-васпитни рад на знаковном језику кроз редован наставни процес, што подразумева да за реализацију оваквих послова није потребно обезбедити додатна финансијска средства.

Са друге стране, друга организација која има статус јавно признатог организатора активности образовања одраслих (а овим пословима ће се првенствено бавити удружења глувих особа), послове који се односе на учење знаковног језика обавља на комерцијалној основи, као и све друге организације које се баве пословима образовања одраслих. Школа знаковног језика први пут је реализована 2001. године, финансирана је од стране Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања као део програмских активности које рализује Савез глувих и наглувих Србије. Ове године одржаће се 14. по реду школа. Од одржавања прве школе коју је похађало само пет полазника, данас има преко 50 лица која обављају послове тумача, а када овај савез буде јавно признати организатор образовања одраслих, лица која заврше школу за тумаче моћи ће да стекну и звање тумача, што је највеће звање у знаковном језику. Ова лица претежно раде у канцеларијама преводилачких сервиса, а могу да обављају и послове судских тумача за знаковни језик. Преко 300 полазника ове школе стекло је основни ниво комуникације са глувим особама. То су претежно запослени из јавних сервиса - здравствених, образовних установа, служби за запошљавање и установа социјалне заштите. Годишњи просек полазника школе знаковног језика је око 60, сваком полазнику додељује се одговарајућа литература - Речник знаковног језика, а заинтересовани полазници сами сnose трошкове школе. На овај начин, могуће је дакле обезбедити да јавне службе, из реда својих запослених, обезбеде учење знаковног језика, у складу са потребама на конкретном подручју, те да глувим особама буду на располагању квалификовани тумачи који ће на лицу места

моћи да пруже потребну услугу а истовремено, то су и квалификовани стручњаци из различитих области, те ће на најбољи начин моћи да пруже информације и обезбеде остваривање различитих права управо из делокруга свог рада.

Што се тиче остваривање права на услугу тумача за знаковни језик пред правосудним органима, на основу прописа о уређењу судова донет је Правилник о сталним судским тумачима („Сл. гласник РС“, број 35/10) којим је уређен поступак за постављање и разрешење сталних судских тумача знакова слепих, глувих или немих лица и одређен њихов положај једнак положају судских преводаца других језика, одређени услови, евиденција, надзор и сл. У смислу наведеног, остваривање права на употребу тумача за знаковни језик у правосудним органима, у погледу свих основних питања рада, накнада, обавеза и одговорности сталних судских тумача уопште па и за знаковни језик, регулисано је и обезбеђено на одговарајући начин.